

De eigenlijke parochieregisters van Brustem, waarin de pastoor de namen van de gedoopten, gehuwden en overledenen noteerde, begonnen in 1588, toen Mathias Valentijns, de latere prelaat van Averbode, aangesteld werd als pastoor te Brustem.

In een oud register der jaargetijden had de vroegere pastoor Paulus Meerbeek (1574-1588) op de laatste folio's enkele doopsels, huwelijken en sterfgevallen uit de jaren 1574 tot 1577 ingeschreven (01). Soms werd wel eens de voornaam van een dopeling vergeten.

Het is interessant deze nota's eens nader te bekijken, want dit zijn de allereerste noteringen over de parochianen:

De jaargetijden:

Nijbreeders Aleydis, vrouw van Willem Clenaerts	+ 15.08.1438
de Straeten Katharina	+ 08.08.1498
de Wynge Rogerus	+ 30.09.1508
de Bladel Nicolas, pastoor (02)	+ 10.08.1528
Van Zerckingen Paulus	+ 15.11.1526
de Gelmen Ricalda, weduwe van Egidius de Herckenrode, moeder van Mathias, pastoor (03)	+ 1545
Hormes Jacobus, rector van St-Niklaasaltaar (04)	+ 22.01.1553

Doopsels in 1574, vanaf 24 juli:

- 01.-Dirickx Johannes 24.06.1574, van Theodorus en Margareta.
- 02.-Menten Anna 28.07.1574, van Antoon en Jacoba.
- 03.-Meesen Arnold 30.07.1574, Arnold en Johanna.
- 04.-Huesdens Johanna 01.08.1574, van Matheus en Maria de Brabantia.
- 05.-Tielens Maria 14.08.1574, van Arnold en Maria Jacobs.
- 06.-Puelinx..... 14.09.1574 als zoon van Ludovicus.
P: Bartholomeus Baili M: Maria Velaerts, alias Puelinx.
- 07.-Corttrijck Herman 16.09.1574, van Otto en Anna.
P: Magister Joes Putseys M: Anna Spei.
- 08.-Strauwen Nicolas 29.09.1574, van Laurent en Maria van Elderen. P: Mathias van Elderen M: Maria Reynaerts.
- 09.-Clincken Anna sept. 1574, van Nicolas en Joanna Clincken.
P: Jacob Haen M: Anna Spei.
- 10.-Bamberti Bartolomeus 04.11.1574, van Johannes en Anna Nellis. P: Eustachius Vanderhoeven M: Catharina Motmans.
- 11.-Rebouts Aleydis 04.11.1574, van Jacob en Dinna Plaetmans.
P: Joes Tielens M: Augustina de Brabantia.
- 12.-Pipops Katharina 07.11.1574, van Johannes en Christina.
P: Theodoor Vaes M: Petronella Van Cleve.
- 13.-Waelvaerts Anna 11.11.1574, van Henric en Maria Haengreven
P: Joes Haenen M: Katharina Waelvaerts.
- 14.-Roeckaerts Johannes 17.11.1574, van Johannes en Margareta Soemers. P: Egidius Nijs M: Anna Otten.
- 15.-Puelinx Petrus 17.11.1574, van Petrus.
P: Joes Stapel M: Maria, vrouw van Karolus Puylinx.
- 16.-Nilens Nicolas 06.12.1574, van Laurent en Maria Jaspari.
P: Joes Hamboens M: Elisa Hamboens, alias Motmans.

Doopsels in 1575, alleen van 13 tot 19 november:

- 01.-Hinckaerts 13.11.1575, dochter van Mathias en Margareta. P: Joes Clenaerts M: Maria, vrouw van magister Thomas van St-Truiden.
- 02.-Reybouts Margareta 19.11.1575, van Jacob en Margareta. P: Hubert Colen M: Katharina van Loo.
- 03.-Strauwen Leonard 19.11.1575, van Carolus en Catharina. P: Ricaltus M: Maria Huesdens.

Doopsels in 1576, alleen in januari, juli en september:

- 01.-Strauwen Arnold 23.01.1576, van Laurent. P: Jaspas Ouwex M: Johanna Vaes, vrouw van Theodoor Vaes
- 02.-Grommen 23.07.1576, zoon van Gherardus en Maria. P: magister Lambertus Ouwex M: Ida inder Blauwen Hondt.
- 03.-Snews Herman 23.07.1576, van Dionijs. P: Johan Vervoets M: Anna Spei.
- 04.-Hollanders 10.09.1576, zoon van Johannes. P: Johannes Duynenvoets.

Doopsels in 1577:

- 01.-Ghysbrechts Johannes, zoon van Catharina Moenix, + juni 1577.

Huwelijken in 1574:

- 01.-Strauwen Adam, alias Molleken en Bluys Magdalena.
- 02.-Nilis Mathias, huwt op 21.09.1574 met Cors Anna.
- 03.-Ricardi Ricaldus huwt op 07.11.1574 met Maria.

Huwelijken in 1575:

- 01.-Vanderborne Joes huwt op 30.01.1575 met Vos Ida.
- 02.-de Hamel Ghysbertus huwt op 15.02.1575 met Steevens Maria

Huwelijken in 1576:

- 01.-Colen Hubert met Tutelers Maria.
- 02.-Craninx Judocus 02.02.1576 met van der Bamp Maria.
- 03.-Ouwex Jaspas met Steevens Anna.
- 04.-Ouwex Lambert met Caais Anna.
- 05.-Reynaerts Michel met Wouters Maria, dochter van Arnold.
- 06.-Ricaldi Arnold met Vrancken Gertrudis.
- 07.-Roeckaerts Renecus met de Engbroeck Catharina.
- 08.-Van Halingen Henric met Beduegen Anna.
- 09.-Suerinx Johannes met Brabantia Christina.
- 10.-Strauwen Nicolas met Bruggen Maria.

Overlijdens in 1574:

- 01.-Dirickx Theodorus + 04.09.1574
- 02.-Anna, echtgenote van Peter Colen + 14.09.1574
- 03.-Vrancken Aleydis, dochter van Johannes + 03.12.1574
- 04.-Wouters Johannes + 09.12.1574
- 05.-Ouwex Johannes + 16.12.1574

Overlijdens in 1575:

- 01.-Bruggen Gertrudis, alias Reijnarts + jan. 1575
- 02.-Bruggen Maria + 21.01.1575
- 03.-de Eynbroeck Magdalena + 05.03.1575
- 04.-Hamboens Elisa, vrouw van Hubert Colen + 06.09.1575
- 05.-Reynaerts Maria, vrouw van Laurent Reynaerts + 06.09.1575
- 06.-Regarts Magdalena, vrouw van Ricaldus Regarts + 16.09.1575

07.-Vrancken Winand	+ 29.10.1575
08.-Reekels Stephanus	+ 01.11.1575
09.-Dirickx Margareta	+ 1575

Overlijdens in 1576:

01.-Bellens Henricus, molitor	+ 29.09.1576
02.-Larmans Anna	+ 08.10.1576
03.-Clincken Anna	+ 28.10.1576
04.-Clincken Nicolas	+ 23.11.1576
05.-Wittebols Johannes, alias Duynenvoets	+ 1576

Overlijdens in 1577:

01.-Coopmans Elsken	+ febr. 1577
02.-Nelders Maria	+ 06.02.1577
03.-Boonen Mathildis	+ maart 1577
04.-Custermans Gijsbert	+ 05.04.1577
05.-Binnen Libertus	+ 12.06.1577
06.-Vanderborch Maria, vr. van Arnold Vanderborch	+ 15.06.1577
07.-Tielens Maria, vr. van Willem Tielens	+ 12.07.1577
08.-Geboers Anna	+ 31.07.1577
09.-Der Uwel Margareta	+ 02.08.1577
10.-Van Loen Catharina	pest + 10.09.1577
11.-Van Loen Johannes	pest + 12.09.1577
12.-Van Stapel Maria	pest + 16.09.1577
13.-Beerden Emondus	+ 1577
14.-Beerden Leo	+ 1577
15.-Rebouts Jacob jr.	+ 1577
16.-Tielens Ida	+ 1577
17.-Vanden Born Johannes	+ 1577
18.-Vos Ida, vrouw van Arnold Vos	+ 1577

In 1574 werden tussen 24 juni en 06 dec. 16 doopsels inge schreven. Pastoor Paulus Meerbeek kwam pas te Brustem in de maand juni 1574. In 1575 noteerde hij slechts 3 doopsels, één op 13 nov. en de twee andere op 19 nov. In 1576 werden 4 bore-lingen naar de kerk gedragen en in 1577 slechts één enkele.

In 1574 huwden 3 paren, in 1575 slechts 2. Tijdens het jaar 1576 steeg dit aantal tot 10. Er werden in 1574 vanaf 04 sept. 5 sterfgevallen genoteerd. In 1575 waren er 9 overlijdens en in 1576 maar 5. Tijdens het jaar 1577 steeg het sterftcijfer tot 18. Vermoedelijk was de oorzaak hiervan de pest, wat ook genoteerd werd in drie gevallen.

Deze noteringen zullen wel niet altijd nauwkeurig bijgehouden geweest zijn. Op 11 nov. 1563 besloot 't concilie van Trente dat het huwelijk nietig was, zo het niet gesloten werd in de eigen parochiekerk, *'in facie ecclesiae, propio parochio praesento'*. In het prinsbisdom Luik werd het bijhouden van de parochiale registers voornamelijk geregeld door een edict van 01 sept. 1756 en een mandement van 18 nov. 1769: de namen van beide echtgenoten en deze van de getuigen, de dag en de datum van het huwelijk moest ingeschreven worden in de parochiale registers.

Aan trouwen werd pas gedacht op relatief gevorderde leeftijd, indien men de beschikking had over, of zijn intrek kon nemen op een landbouwbedrijf. Een weduwe met een hoeve viel daarom zeer in de smaak van de jonge boeren. Ouderen gaven hun zelfstandigheid

als bedrijfshoofd niet vlug af. Een typisch kenmerk van de toenmalige leefwereld was de snelheid waarmee men kon vergeten. Ongeveer de helft der weduwen en weduwnaars, die hertrouwden, deden dit binnen het jaar. Mannen deden het veel- vuldiger dan vrouwen, wegens het groter sterfrisico van volwassen vrouwen in het kraambed. Trouwen kon men tot 1800 ook op de zondag, maar meestal werd de zaterdag gekozen. 's Avonds stak men dan pektonnen aan en werden er geweerschoten gelost. Voor een gewone arbeider bestond de huwelijksreis uit een voettochtje naar één of meer herbergen in het dorp. Eenmaal getrouwd verplaatste men zich weinig of niet, alleen bij feesten, bals, processies en bedevaarten.

Het wachten tot op hun dertigste om een gezin te stichten, bracht soms benden jongemannen op de been die veel ruzies veroorzaakten omdat ze onderling zeer agressief waren. Zelfs bij vreedzame bijeenkomsten droeg men meestal een wapen. Alcoholmisbruik vormde vaak de oorzaak van de problemen.

In 1478 ten gevolge van het aandringen van Karel de Stoute om betaling van de achterstallige oorlogsbelasting na de slag van Brustem op 28 okt. 1467, werd op elk huis een gelijk bedrag geheven. In een later afschrift is deze rekening bewaard gebleven. Voor elke gemeente werd het volledig bedrag vermeld der geïnde belasting. Indien men het bedrag kende dat geheven werd per huis, dan wist men zo het aantal huizen. Maar dat bedrag is ongelukkig onbekend. Volgens berekeningen van enkele deskundigen terzake (05) moest men 27 stuiver per huis betalen.

Op grond daarvan verkrijgen we: Aalst: 46 huizen, Ordingen: 25 huizen, Brustem: 144 huizen.

In 1574 telde men gemiddeld 37 geboorten op 1000 inwoners. In Brustem 16 geboorten (01), dus mogen we aannemen dat er ongeveer 432 inwoners waren. Oorlogshandelingen, opeenvolgende oogst- mislukkingen en epidemische ziekten konden de bevolkingsgroei afremmen of zelfs gevoelig uitdunnen.

In 1576 werden de huizen geteld voor het innen van het schouwgeld (05). Voor Aalst, Ordingen en Brustem waren er 45, 29 en 180 huizen.

Uit de aartsdiaconale visitaties konden we opmaken dat Brustem in de 17e eeuw niet zeer bevolkt was, nl.:

1563: 550 communicanten.

1643: 340 communicanten op circa 420 inwoners (06).

1650: 370 communicanten op circa 520 inwoners (07).

1655: 500 communicanten.

1701: 230 communicanten op 60 gezinnen.

1712: 195 communicanten.

In 1796 telde Brustem 557 inwoners, waaronder 169 kinderen.

Het communiepak van de zoon werd gesneden uit het huwelijkskostuum van vader terwijl de oudste dochter haar communiekleed kreeg uit het bruidskleed van moeder. Deze kledij werd dan zorgvuldig bewaard voor de andere kinderen.

In 1708 verdiende een meester-timmerman, een meester-schrijnwerker, een meester-schaliedekker en een meester-metselaar 28 stuivers per dag of 23 stuivers en 3,5 potten bier. Een meesterknecht

verdiende 26 stuivers of 21 stuivers en 3,5 potten bier. Kalk- en steendragers, leemplakkers en zagers kregen 20 stuivers of een gulden per dag. Voor die prijs moest men echter 12 uur per dag werken tussen 5 u 's morgens en 7 u 's avonds. Goed bier kostte 2 stuivers of 8 oorden de pint en 'oortjesbier of slapbier' 6 oortjes. Duizend 'kareelstenen of krelen' werden verkocht tegen 8 gulden.

De landtaks voor het kwartier Montenaken bedroeg in 1750 330 gulden, 10 stuivers. Op het einde van de 18e eeuw verhoogde die tot 460 gulden 3 stuivers en 2 oorden. Brustem betaalde daarvan 45 gulden, Gingelom 31 gulden, Jeuk 31 gulden en Montenaken 28 gulden. Loon werd op 19 gulden getaxeerd en Herk-de-Stad op 21 gulden 17 stuivers.

Men begon in de 18e eeuw wat comfortabeler te leven en de woning te versieren: schilderijen, spiegels en soms een slingerklok, die sedert 1700 een preciese tijdsmeting mogelijk maakte. In 1675 had men gemiddeld 5 stoelen en een bank in huis. Aan de muur hing een rek en omstreeks 1740 kwam de gesloten kast in omloop. Gewone mensen leefden doorgaans in een huisje met slechts één vertrek, dat gedurende de wintermaanden goed verwarmd kon worden. In deze ruimte met een aangestampte aardevloer kookte, sliep en werkte het hele gezin. Meer gegoede dorpingen bewoonden een huis met 2, soms 3 kamers. Vanaf de 18e eeuw ging men algemeen ruimer wonen, er kwamen meer vertrekken per woning. Hoe meer welvaart het gezin kende, hoe meer er gezorgd werd voor privacy. Na 1750 begon de evolutie naar de huidige manier van wonen: aparte verblijf- en slaapruintes, kleerkasten, verwarmings- en kooktoestellen, bestekken, porseleinen eetborden, koffieserviezen, opbergmeubels en staande wandklokken.

Potten, eetborden en lepels waren aanvankelijk veelal uit hout vervaardigd. Eetvorken, die veel later opduiken dan lepels, en wellicht hun opkomst dankten aan de brede verspreiding van de aardappel, kwamen slechts in de 18e eeuw voor en waren meestal uit staal.

Een boedelbeschrijving uit 1684 sprak o.a. van: '*strijkijzers, meetaelen candelaers, pluijmbedde met toebehoorten, vleeschblock, coelvat, grooten coffer, garderobbe, naijmande, vleescuijpe, postuurkens*'.

Omstreeks 1650 waren voorwerpen in aardewerk en tin in vele gezinnen verspreid. Geelkoper en later ook roodkoper raakte omstreeks 1780 in de mode op het platteland. Het eten kwam in grote schotels op tafel. Daarin lag gevogelte, vlees of spek. Als bord gebruikte men lange tijd het brood, waaruit men het kruin had verwijderd. Roggebread was het hoofdvoedsel. Verder was er '*potagie*': een dikke soep, waarin alles wat eetbaar en beschikbaar was, werd verwerkt: rapen, wortelen, kolen, bonen en erwten. Tweemaal per dag at men. Daarbij dronk men water of licht bier. Toen de aardappel bekend werd, veranderden ook de eetgewoonten. Men at '*petatten*' met mosterd, vet of azijn, weinig of geen groenten. Afwisseling brachten erwten met zout, oud roggebread, meelpap, een stukje vlees, reuzel of kaas.

Het haardvuur werd 's avonds met asse bedekt, zodat het vuur eronder bleef smeulen. Dit om de eenvoudige reden dat de huisvrouw

de volgende morgen geen lucifertjes bezat maar simpel de as wegkrabte en met de blaasbalg of met haar mond het vuur tot vlammen aanwakkerde. De vuurstolp, een uit platte ijzeren banden bestaande korf, rond het vuur geplaatst, moest beletten dat honden en katten, door in de hete asse te gaan liggen, het vuur aan het hooi en stro in de schuur staken.

Door hun kussens te vullen met schelpenzand of zand vermengd met eierschelpen kon het ongedierte tenminste uit de omgeving van het aangezicht vermeden worden. Nochtans maakten vele parasieten gretig gebruik van de vochtige warmte van mens en dier. De mensen deelden hun kleren en hun bed met vlooiën, luizen, sprinkhanen en andere soortgelijke diertjes. Vroeger waren er ook erg strenge winters en dat bracht in de schamele huisjes veel ellende.

Een groot deel van de Brustemnaren bezaten verschillende bronnen van inkomsten: landarbeid, huisindustrie en landbouw. Zij waren daardoor minder onderhevig aan prijs- en loonverschuivingen. De verhoging van de graanprijzen had voor de wever-keuterboer of landarbeider-keuterboer dikwijls geen gevolgen vermits hij voor het grootste deel van zijn voedselvoorziening zelf kon instaan.

De Brustemse bevolking kon ingedeeld worden in 4 categorieën:
-de bewoners van de kastelen en landhuizen, de grootgrondbezitters en eigenaars, die op grote voet leefden en daardoor, zij het in beperkte kring, welvaart verspreidden.
-anderszijds de grote en middelgrote landbouwers, die gelukkig in de 18e eeuw minder dan in de 17e geplaagd werden door de oorlogen. Zij konden profiteren van betere landbouwmethoden en zo hun productie uitbreiden.
-de kleine keuterboeren en de loonarbeiders: land- of huisarbeiders, die dikwijls ook nog een lapje grond bewerkten en zeker de helft van de bevolking uitmaakten. Het groot aanbod aan arbeidskrachten als wevers, spinsters, dagloners of meiden zorgde ervoor dat de lonen niet of nauwelijks aangepast werden aan de stijgende prijzen.
-een laatste categorie waren de minder-fortuinlijken, die aan de rand van de maatschappij leefden, waar ze wegens hun zwakheid een groep vormden waar bedelen, roef en diefstal, met of zonder geweldpleging, de hoofdrol speelden.

Op het einde van de 18e eeuw waren er reeds enkele verzorgende beroepen in Brustem aanwezig. In de ambachtelijke sector vonden we voor hout en bouw een aantal kuipers, metselaars, timmermannen, schrijnwerkers, dakdekkers, smeden en wagenmakers. In de voeding noteerden we brouwers, molenaars, een bakker, een slachter en een slager. Voor de kleding zorgden de klompenmakers, de wevers, de kleermakers, de spinsters, de naaisters, de kantwerksters en de schoenmakers.

In de dienstensector waren er graan- en houthandelaars, paarden-, varkens- en veekooplui, voerlui, winkeliers in allerlei artikelen, herbergiers, logementhouders en ook een barbier. Voor de gezondheidszorg was er een geneesheer en een vroedvrouw, terwijl de pastoor en zijn 'vicaire' de geestelijke bijstand verleenden. Het onderwijs lag in handen van de dorpsonderwijzer terwijl de veldbode of gerechtsdienaar een oogje in 't zeil hield, zodat de deugnieterij beperkt bleef.

- 01.-J.Grauwels.-"Vlaamse Stam", jrg. II, nr.1, maart, 1966, blz.73-75.
- 02.-Nicolas de Bladel was pastoor van 1523 tot 1528.
-°Arendonk-+Br.10.08.1528.
- 03.-Mathias de Herckenrode was pastoor van 1535 tot 1573.
-°St-Truiden-+Br.1573.
- 04.-Jacobus Hormes, rector van het St-Niklaasaltaar in de parochiekerk overleed op 22.01.1553.
- 05.-De deskundigen zijn: E.Fairon, J.Vrancken-Pirson en E.P. Mols.
- 06.-Gerard Heynen.-"Onderzoek naar de demografische toestand van Aalst, Brustem en Ordingen in 1576 en 1740", in O.L.V .L., jrg.30, 1975, blz.190-192.
- 07.-P.Henrard.-"Les campagnes de Charles le Téméraire contre les Liègeois", in An. Acad. Archéol. Belg., 1867, blz. 581-678.
- 08.-Hervé Hesquin.-"Bijdragen tot de geschiedenis van Brustem" in "Gemeenten van België", Hasselt, 1975, E.H.